

**Fragment av en hegeliansk
historieskrivning över nationalekonomin
från svensk horisont**

Johan Lönnroth

**Fragment av en hegeliansk
historieskrivning över nationalekonomin
från svensk horisont**

Johan Lönnroth

Med ett appendix om Hegel av Ingvar Johansson

Tankeverksamheten inom Arbetarrörelsen i Göteborg

Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar och slutsatser i Tankeverksamhetens skrifter.

Ansvarig utgivare: Ann-Sofie Hermansson
www.tankeverksamheten.se
redaktion@tankeverksamheten.se

ISBN 978-91-87077-05-0

Göteborg 2012

Fragment av en hegeliansk historieskrivning över nationalekonomin från svensk horisont¹

Inledning: "Vetenskap" kontra "djup"

Vid den nyöppnade handelshögskolan i Göteborg år 1923 var Eli Heckscher – professor i nationalekonomi i Stockholm – en i en fyramannakommitté som värderade tre sökande för professuren i nationalekonomi.

Heckscher skrev om en av de sökande, Sven Helander – som hade utbildats i Tyskland i den historiska skolans anda – att begrepp som kapitalism, ekonomisk makt och människors underkastelse under modets växlingar var oklara och inte kunde ge något av värde för den ekonomiska forskningen.

En annan ledamot av tillsättningskommittén, Sven Brisman, skrev att det mesta av Helanders arbete hörde till den ekonomiska sociologin, då det behandlade icke-ekonomiska begrepp som ekonomisk sed, folkuppfostran och karaktärsstyrka. Både Heckscher och Brisman förklarade att Helander inte var kvalificerad för en professur i nationalekonomi.

En tredje ledamot i kommittén, Gustaf Steffen – professor i nationalekonomi och sociologi vid Göteborgs universitet – höll inte med. Han förordade Helander för posten med motiveringen att han var den ende av de sökande som täckte ett brett spann av relevanta forskningsfält och den ende med vetenskapligt djup.

Hur som helst gick platsen till en annan sökande, Gunnar Silverstolpe, som hade producerat färre forskningsarbeten än Helander men, enligt kommitténs majoritet,

¹ Texten framställdes för ESHET-konferensen 9-11 november 2011 vid Universidad Nacional Autónoma de México. Den skulle inte ha förelegat utan Wlodek Bursztyns gedigna råd (såväl som verbala attacker). Han har inget ansvar alls för den slutliga texten, ett faktum som säkert gläder honom. Ingvar Johansson har varit min lärare om Hegel och bidragit med ett appendix med en kort sammanfattning av den hegelianska dialektiken. Bo Sandelin har också bidragit med värdefulla råd. Texten är översatt från det engelska originalet av Anders Nilsson. Flertalet anförda citat är hans översättningar från engelskan.

gjort några mindre bidrag inom nationalekonomins accepterade gränser – och det var tillräckligt för att han skulle få platsen.²

Nationalekonomins födelse: första syntesen

Enligt Hegel följdes den halvsanna tesen från år 1789 av den halvsanna antitesen år 1815 och därefter på 1820-talet av den sanna syntesen, det av Gud och Historien inrättade politiska arrangemang som kallades Preussen. Hegel dog, men Gud och Historien klev vidare.

Nationalekonomin i Sverige hade sina äldsta rötter – under första hälften av sjuttonhundratalet – i handelsrätt och politisk aritmetik. Därefter inrättades, under inspiration av Carl von Linné, ett antal akademiska poster i ekonomi med botanik eller naturhistoria. Under adertonhundratalet definierades ämnet som politisk ekonomi eller statsekonomi och organiserades som en del av den juridiska fakulteten. Följaktligen när David Davidson (år 1890 i Uppsala) och Knut Wicksell (år 1901 i Lund) fick sina professurer definierades disciplinen som ekonomi med finansiell juridik. Gustav Cassel (år 1904 i Stockholm) var den första ”rent” nationalekonomiska professorn. Wicksell, Cassel och Heckscher kom efterhand att dominera det nya specialiserade akademiska ämnet i Sverige.

Från dess grundande år 1877 hade Nationalekonomiska Föreningen nära koppling till läran om och den politiska rörelsen för frihandel och ekonomisk liberalism. Den nya akademiska disciplinen betraktades med misstänksamhet från både högern och den socialistiska vänstern. I synnerhet Wicksell uppfattades som en fiende av det konservativa svenska etablissemanget. Han var en radikal vänsterliberal med goda förbindelser med arbetarrörelsen och hade ”ett passionerat engagemang för fördelningspolitisk rättvisa som det inte längre finns många tecken på bland makroekonomer”.³ Men trots det uppfattade den svenska arbetarrörelsen och socialdemokratin – med ett marxistiskt partiprogram till slutet av 1920-talet – det nya ämnet nationalekonomi som i stort sett borgerligt. Arbetarrörelsen proklamerade antitesen av kapitalismens störtande – med eller utan revolution – och skapelsen av det socialistiska samhälle i vilket proletariatet skulle ha den ekonomiska och politiska makten.

Under Första världskriget och åren därefter brottades nationalekonomin i Sverige, som på andra håll, med en värld i kalabalik. Under depressionen i början av 1920-talet kände knappast någon ekonom eller politiker till någon annan medicin mot

² En mera fullständig redogörelse för tillsättningen finns i min ”Gunnar Westin Silverstolpe: Folkbildare, poet och naivistisk nationalekonom”, i *Bland Akademiska Pionjärer och Stordonatorer*, Karl Erik Gustafsson (red.), Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, ss 129-168, 2003. En uppdaterad version finns i ”Ekonomporträtt: Gunnar Westin Silverstolpe” i *Ekonomisk debatt* nr 4 2011. Ett porträtt av Steffen finns i min ”Ekonomporträtt: Gustaf Steffen” i *Ekonomisk debatt* nr 3 1989.

³ Axel Leijonhufvud i ”Episodes in a Century of Macroeconomics” i David Colander (red.), *Post Walrasian Macroeconomics*, Cambridge University Press 2006, s 27.

arbetslöshet än sänkta löner. Men så småningom stabiliserades världsekonomin – och med den även den akademiska nationalekonomin. En walrasiansk allmän jämviktsmodell som innefattade ett nyttobegrepp (Wicksell) eller ej (Cassel), den monetära kvantitetsteorin och Say's lag blev de tre grundläggande idéer från vilka nationalekonomin kunde utvecklas under en kort period av stabilitet.

Nationalekonomins metodologi var emellertid fortfarande mer en del av humaniora än naturvetenskap. I synnerhet på makronivå dominerade historieberättande över deduktiv prövning av hypoteser. Enligt Leijonhufvud "hade nationalekonomerna någon kvantitativ information om pengar, räntor och priser och mycket litet om annat".⁴ Eller med David Colanders ord:⁵

... dåtidens nationalekonomer var fullt medvetna om att kvantitetsteorin och Say's lag var förenliga med konjunkturcykler, arbetslöshet och allvarliga koordinationsproblem, och även om de accepterade dessa lagar, så trodde de ändå att koordinationsproblem kunde uppstå och möjligen erfordra regeringsingripanden. Men för dem hörde diskussionen om tillhörande policyfrågor till den tillämpade ekonomin, inte till ekonomisk teori, därför att dessa frågor var för komplicerade för formell teoretisk analys.

Men från mitten av 1920-talet steg självförtroendet i takt med börskurserna. År 1927 när Heckscher som ordförande firade Nationalekonomiska Föreningens 50 års jubileum reflekterade han över den nya akademiska disciplinen nationalekonomins politiska och vetenskapliga status:⁶

Den gamla liberalismens män trodde sig "... nära nog över hela linjen ha sitt stöd i vetenskapligt orubbliga sanningar ... I själva verket utgör detta mycket av förklaringen till den ekonomiska liberalismens enastående politiska framgångar ... de sammansmälte med sin ekonomiska teori en världsåskådning eller uppfattning om det för människan lyckligaste som ligger bortom all teori, dvs. som lika lite kan bevisas som vederläggas..."

År 1928 inbjöds Gustav Cassel att tala inför Förenta staternas kongress – där han presenterades som världens ledande nationalekonom – och samma år publicerade han en politisk pamflett mot socialism. För honom var hans kritik mera baserad på vetenskapliga resonemang än på ideologi. Han skrev att anledningen till att nationalekonomer så ofta kommer i strid med politiken är att de politiska målen i sig inte är förenliga med en logiskt sammanhängande uppfattning av problemen.⁷ Så sent som år 1920, det år när den första socialdemokratiska regeringen bildades, var partiets program fortfarande marxistiskt och krävde den kapitalistiska exploateringens avskaffande. Men år 1926 försökte Nils Karleby i en bok – som ett halvt århundrade senare omnämndes av statsminister Tage Erlander som den svenska socialdemokratins ideologiska mästerverk – göra en syntes av den

⁴ Leijonhufvud a.a.

⁵ "Post Walrasian Macroeconomics: some Historic Links" i David Colander (red.), *Post Walrasian Macroeconomics*, Cambridge University Press, s 48.

⁶ "Nationalekonomiska Föreningens Förhandlingar", *Högtidsskrift*, 27 januari, 1927, s 6.

⁷ Gustav Cassel, *Socialism eller framåtskridande*, Stockholm 1928, s 52 f.

”subjektivistiska nationalekonomins” tes och ”den marxistiska sociologins” antites. Han skrev att den senare formar bakgrunden och ”ramen”, den tidigare ”innehållet i vetenskapen”. Arbetarna är utsugna av kapitalisterna. Anledningen till detta är att arbetarna är egendomslösa så de kan inte vänta på sina löner och har därmed mindre makt än kapitalisterna som kan vänta på sina vinster. Emellertid får arbetarna betalt i ”nutidsvärden” medan kapitalisterna får mindre värdefulla ”framtidsvärden”. Denna värdeanalys var i Karlebys ögon i princip den samma som Marx, men slutsatsen är att exploateringen i en mening är ” ’rättvis’ ”.⁸

Den första krisen och revolutionen: Den etatistiska tesen

1929 års krasch och den följande världsomspännande Stora Depressionen hade en djupgående inverkan på den akademiska nationalekonomin både i väst och i öst. I väst ersattes efterhand den gamla neoklassiska världsuppfattningen med en ny tes. Efter ett årtionde identifierades den nya skolan med John Maynard Keynes namn. Edmund Phelps sammanfattade tesen i dennes mästerverk *Den Allmänna Teorin om Sysselsättning, Ränta och Pengar* från år 1936:⁹

Om man måste sammanfatta tesen i denna storslagna bok i en mening ... är det utsagan att värderingen av tillgångar ibland störs av ett kraftfullt affärsmässigt eller finansiellt preferensskifte, och arbetsmarknaden är inte förmögen att svara med en snabb och därav beroende anpassning för att bibehålla sysselsättningens normala nivå, inte på grund av trögheter i lönebildningsmekanismen – utan för att aktörerna på marknaden inte kan värdera alla skiftningar som sker i de affärsmässiga eller finansiella preferenserna eller omfattningen av den lönejustering som varje sådant skifte påfordrar.

Den Allmänna Teorin kan ses som ytterligare en ”stor berättelse” av det slag som skapades av Adam Smith och Karl Marx. Keynes använde begrepp som ”tillit” (s. 148), ”masspsykologi” (s. 154) och ”djuriska drifter” (s. 162).¹⁰ Han skrev om ”dödshjälp åt rentieren ... och den tilltagande förtryckande makten” (s. 376) och insåg att ”enda sättet att säkra ett närmande till full sysselsättning är en något sånär tämligen fullständig socialisering av investeringarna” (s. 378). Man kan undra om Heckscher och Brisman hade accepterat *Den Allmänna Teorin* som en kvalifikation för en professur i Nationalekonomi!¹¹

⁸ *Socialismen inför verkligheten*, ss 182 och 197-199.

⁹ *Seven Schools of Macroeconomic Thought*, The Arne Ryde Memorial Lectures, Clarendon Press Oxford 1990, s 2.

¹⁰ Citaten är från utgåvan av Macmillan 1967. Efter Richard Wilkinsons och Kate Picketts bok *The Spirit Level* (Jämlikhetsanden) där de refererar till studier av apor som visar att djur inte är så primitiva som jag tolkar Keynes tankar.

¹¹ I sitt tal år 1927 sade Heckscher också: ”Den mycket omtalade engelske nationalekonomen John Maynard Keynes utgav i föl en liten skrift, vari han först förlöjligade den ekonomiska liberalismen och därefter gav uttryck för sitt förakt för socialism och protektionism, men när han själv till sist skulle framlägga sina förslag, var de obetydliga”.

Till att börja med var de ekonomisk-politiska slutsatserna av den nya teorin i högsta grad kontroversiella. Keynes kritiserade doktrinen om en budget i balans som hyllades av den äldre generationen av nationalekonomer, och hävdade att deras idéer var knutna till bestämda ekonomiska intressen. Att låta marknads-mekanismerna åstadkomma lönesänkningar var ingen tillförlitlig bot mot arbetslöshet på makronivå. I stället förordade han en kontracyklisk finanspolitik för att aggregera efterfrågan till en nivå där den gav full sysselsättning. Dessa nya idéer debatterades redan i början av 1930-talet före utgivningen av *Allmänna Teorin*. I Sverige slogs Heckscher, Cassel och andra ur den äldre generationen med den yngre "Stockholmskolan". Liknande strider utkämpades på andra håll.

Andra världskriget främjade en mer aktiv ekonomisk roll för staten och de keynesianska tankarna passade väl med den allmänna politiska situationen. Efter kriget var politiker och ekonomer fast övertygade att för att undvika en ny depression liknande den som följde på Första världskriget och i början på 1930-talet var det nödvändigt att hålla upp efterfrågan med expansiv finans- och penningpolitik. Kredit- och valutaregleringar fick vara kvar. Marshall-planen och OEEC var genomsyrade av keynesianska tankar.

Efter ett decennium av ekonomisk politik som uppfattades som orsaken till ekonomisk tillväxt och låg arbetslöshet var den nya keynesianska teorin accepterad praktiskt taget överallt i väst, både inom akademien och i politiken. Leijonhufvud beskrev situationen i mitten av århundradet:¹²

... erfarenheten av den stora depressionen i förening med det intellektuella inflytandet av Keynes hade gett de flesta ekonomer en världsbild i vilken den privata sektorn uppfattades som instabil, hemsökt av marknadsmisslyckanden och benägen till svängningar som förstärktes av multiplikator- och acceleratoreffekter. Men de flesta ekonomer var också av uppfattningen att en välvillig, kompetent och solvent regering, i sin demokratiska roll som valmanskårens hederlige och beroende tjänare, var i stånd att stabilisera ekonomin och mildra det mesta av marknadsmisslyckanden.

Etatismen till det yttersta: "den vetenskapliga socialismen"

I Sovjetunionen avlöstes krigskommunismen år 1921 av Lenins Nya Ekonomiska Politik som accepterade mer av marknadsprissättning, vilket av ledande kommunister sågs som en nödvändig, men tillfällig, reträtt för att unionen skulle överleva. En livlig och förhållandevis öppen debatt om vilken roll privat äganderätt och marknaden kunde spela utvecklades till Stalin i slutet av 1920-talet slutligen besegrade sina rivaler och tog makten över det härskande kommunistpartiet.

I Sovjetunionen på 1930-talet – och efter kriget i resten av Östeuropa – hävdade politiker och ekonomer under "Marxism-leninismens" banér att "den vetenskap-

¹² Leijonhufvud a.a. s. 34.

liga socialismen” hade funnit och till perfektion utvecklade modeller för en planekonomi. Marx värde lag och hans modell för kapitalackumuleringen i *Kapitalet* kombinerades med Engels optimistiska utsagor (i *Anti-Düring*) till slutsatsen att det i en socialistisk ekonomi skulle vara enkelt att kalkylera priser utifrån arbetsinnehållet och därmed legitimerade bestämningen av korrekta priser och kvantiteter i det planekonomiska systemet.¹³

Efter Stalins död, och med växande problem i Sovjet med att allokera kapital och andra resurser effektivt, söktes metoder för att efterlikna vad kapitalistiska marknader gör. Oskar Lange hade redan på 1930-talet utvecklat en modell för att beräkna priser i ett samhälle där staten äger produktionsmedlen, och hävdade att detta kan göras genom samma process av ”prova-och-se” som bestämmer priserna på en konkurrensutsatt kapitalistisk marknad. Även om denna modell hade liten praktisk betydelse blev Lange på 1960-talet en av de mest internationellt kända öststatsekonomer bakom ett antal marknadsreformer. I en text från år 1967 var han mycket optimistisk om hur matematisk programmering och datorer skulle kunna spela en roll i planekonomin ”... som marknaden aldrig skulle kunna klara”.¹⁴

Hayeks antites

Redan år 1931 hade den unge österrikiske nationalekonomen Friedrich von Hayek publicerat första delen av en lång och inträngande recension av Keynes *Treatise on Money (Avhandling om pengar)*, publicerad i december 1930. Det framkallade ett svar från Keynes, innan den andra delen av Hayeks recension publicerades år 1934. Enligt Sudha R. Shenoy:¹⁵

... kritiserade Hayek Keynes för att ha försummat produktionens verkliga struktur, och menade att hans förkärlek för koncentration på omedelbara och rent monetära fenomen som följer på utgiftsförändringar, i förening med hans böjelse för makroekonomiska aggregat (totala vinster, totala investeringar), hade lett honom till motsägelsefulla eller ohållbara slutsatser.

Keynes negligerade den andra delen av recensionen och Hayek skrev därför aldrig om Den Allmänna Teorin, vilket han senare beklagade.¹⁶ Så Hayeks kritik av Keynes nådde aldrig en större publik förrän mycket senare när keynesianismen var under allmänt angrepp (se nedan).

¹³ Jag tror, men det har jag inga bevis för, att Marx sent i livet insåg att värde lagen var felaktig och att arbetsvärde läran var oanvändbar för att bestämma priser under socialismen, och att detta var skälet till *Kapitalets* andra och tredje del inte publicerades under hans livstid.

¹⁴ Langes ”On the Economic Theory of Socialism” från år 1936 finns publicerad i Alec Nove och Mario Nuti (red.), *Socialist Economics*, Penguin 1972, ss. 102 ff. ”The Computer and the Market” från år 1967 finns i samma antologi och citatet är från ss. 404-405.

¹⁵ ”The Hayek-Keynes Debate, 1931-1971” i *Mises Daily* 23 april 2009: <http://mises.org/daily/author/417/Sudha-R-Shenoy>

¹⁶ Ibid.

Hayeks *Vägen till Träldom* år 1944 fick emellertid en mycket stor läsekrets. Där attackerade han idén att det skulle vara möjligt för en stat att planera ekonomin utan att samtidigt inrätta en ineffektiv och brutal diktatur. Det följande året publicerades en mer teoretisk text på samma tema, i vilken han också angrep Lange-tänkandet. Hayek skrev om det strikt logiska – och teoretiskt olösbara – problemet att finna en optimal allokering av resurser och fördelning av varor och tjänster till konsumenterna:¹⁷

Detta är emellertid, med eftertryck, inte det ekonomiska problemet samhället står inför. Och även om den ekonomiska kalkyl vi har utvecklat för att lösa detta logiska problem är ett viktigt steg till en lösning av samhällets ekonomiska problem, så ger den oss ändå inte något svar. Förklaringen är att de "data" som den ekonomiska kalkylen utgår från aldrig ges för hela samhället till en enskild hjärna att utarbeta dess innebörder och det kan aldrig ske.

Under några tidiga år under Kalla kriget blev Hayek en frontfigur för national-ekonomer som tog de västliga demokratiernas sida. Men efter segern för det keynesianska paradigmet och tövädret mellan öst och väst på 1960-talet var Hayek bortglömd av både en politisk höger som mer och mer hade accepterat en aktiv stat och en vänster som mer eller mindre såg honom som en extremist.

Den Neoklassiska (Samuelsonska) syntesen

Över hela världen tillväxte under 1940-, 50- och 60-talen samhällsvetenskapen och bildade en ny inflytelserik arena för forskning och utbildning. Stegvis kom den att delas upp i ett antal specialiserade akademiska institutioner. Nationalekonomi definierades som studiet av allokeringen av knappa resurser med kvantitativa metoder, medan maktens domäner reducerades till den politiska makten i staten, vilket studium specialiserades till statsvetenskap. Begrepp som social klass, karaktär, seder och uppfostran lades under nya akademiska institutioner för sociologi, psykologi och pedagogik, medan de spatiala aspekterna av världen placerades vid institutioner för ekonomisk och kulturell geografi. Äldre händelser lades under institutioner för ekonomisk historia som separerades från de gamla historiska institutionerna, vilka reducerades till politisk historia.

Sedan början av 1950-talet hade nationalekonomin varit splittrad i neoklassisk mikroteori och keynesiansk makroteori. I mikroteorin modellerades allmän marknadsjämvikt och Pareto-optimum med avancerade matematiska formler. Även makroteorin formaliserades och reducerades med relativt sett enklare matematiska modeller. Först intogs läroböckerna av den enkla aggregerade modellen för utbud och efterfrågan som var utformad för att bestämma en optimal finanspolitik. Senare, när keynesianerna inte bara förordade finanspolitik utan en

¹⁷ "The Use of Knowledge in Society", *American Economic Review* 35:4:519-530, September 1945 s. 519.

kombination av finans- och penningpolitik, blev IS-LM-modellen den viktigaste pedagogiska modellen.¹⁸

Paul Samuelson lärobok Samhällsekonomi med första utgåva år 1948 blev prototypen för moderna nationalekonomiska texter. Författaren försökte förena mikro och makro, vilket inte var så lätt till att börja med mot bakgrund av Keynes kritik av det gamla neoklassiska paradigmet. Men i den femte upplagan skrev Samuelson:¹⁹

... med korrekt kalibrerad och balanserad finans- och penningpolitik ... kan vi undvika överhettning och depressioner ... (så att) den djupa splittringen mellan makro- och mikroteori nu har försvunnit.

Ekonomer och politiker i hela västvärlden gjorde optimistiska uttalanden om hur vi numera kunde avskaffa arbetslöshet och vetenskapligt styra ekonomin till stabilitet och tillväxt. Gunnar Myrdal kallade stolt nationalekonomin för samhällsvetenskapens kavalleri.²⁰

Den andra revolutionen: tesen från vänster

Med de ökade ekonomiska problemen i världen i slutet av 1960- och början av 1970-talet kom nationalekonomin igen under attack. En ny vänsterrörelse återupplivade och moderniserade argument från Marx ett sekel tidigare: den harmoniska bilden av en konkurrensutsatt marknad i jämvikt hade i själva verket dolt brutal monopolkapitalism, exploatering och klasskamp. Även teorier om imperialismen – från Lenin och Rosa Luxemburg – återupplivades och den förhärskande teorin om det internationella handelsutbytet utmanades av teorin om "det ojämna bytet".

En "neo-ricardiansk" kritik – med starkare förankring inom akademien än marxismen – presenterades också av Piero Sraffa. Hans *Produktion av varor medelst varor* (1960) – som blev något av en kultbok för en del inom den nya vänstern på 1970-talet – ifrågasatte begreppet aggregerat kapital och hur det användes för att förklara hur vinster uppstår i aggregerade produktionsfunktioner. Joan Robinson – en av de ledande företrädarna för denna kritik – skrev år 1970:²¹

Det finns ingen mening i "en kapitalkvantitet" vid sidan av profitkvoten, så åsikten att det är kapitalets "marginalproduktivitet" som bestämmer profitkvoten är meningslös.

¹⁸ Colander a.a. ss. 54-55.

¹⁹ Rabén & Sjögren 1969.

²⁰ Jag har hittat och hört åtskilliga referenser till detta uttalande men aldrig den ursprungliga källan.

²¹ "Capital Theory Up to Date" i E.K. Hunt & J.G. Schwartz (red.), *A Critique of Economic Theory*, Penguin 1972, s 233.

I en föreläsning vid American Economic Associations möte år 1971 anklagade också Robinson ekonomiprofessorerna för att försvara kapitalistiska och patriarkala makter, och för att vara omedvetna om miljöförstörelsen.²²

Den nya vänstern attackerade inte bara kapitalismen och den samuelsonska nationalekonomin i väst utan också den byråkratiskt centralplanerade ekonomin i öst. Några av oss (inklusive mig själv) var influerade av den så kallade "marknadssocialismen" och det "arbetarstyrda" ekonomiska systemet i (tidigare) Jugoslavien, och av liknande marknadsreformer på andra håll i Östeuropa.

Den nya vänstern var stark bland studenter och även inom lärarkollegier vid några mindre universitet i väst. Men den gjorde aldrig några allvarigare inbrytningar i eller hotade de högre kretsarna i den nationalekonomiska hierarkin.

En kraftfull motattack leddes av Assar Lindbeck – som på den tiden fortfarande stod socialdemokratien nära – om vilken Paul Samuelson skrev:²³

Rätt man på rätt plats i rätt tid ... Om man är alltför långt borta från en social rörelse har man knappast intresset eller kompetensen för att värdera den.

Den kritikpunkt hos Lindbeck som en del av oss diskuterade mest var att den nya vänstern försökte sitta på två stolar samtidigt. Vi var emot både marknader och statsbyråkratier som organisatörer av det ekonomiska systemet. Uppenbarligen betraktade inte Lindbeck marknadssocialism som ett seriöst alternativ.

Lindbeck hävdade också att den nya vänstern inte förstod konsekvenserna av keynesianismen:²⁴

På en teoretisk nivå kan man säga att Marx teori om imperialismen har gjorts obsolet av den keynesianska revolutionen, som lärde oss att upprätthålla en hög sysselsättningsnivå genom överlagd "styrning av efterfrågan", främst med penning- och finanspolitiska medel.

En annan av Lindbecks måltavlor var arbetsvärdeläran:²⁵

Ofta tycks det som den nya vänsterns framställning av fördelningsproblem är baserad på någon version av den marxistiska arbetsvärdeläran med uppfattningen att arbete är den enda produktionsfaktorn (eller att alla andra faktorer kan " härledas " ur arbete).

²² "The Second Crises och Economic Theory", *American Economic Review*, maj 1972.

²³ Paul Samuelson förord till Assar Lindbecks *The Political Economy of the New Left: An Outsider's View*, Harper & Row, 1971 ss. x-xi.

²⁴ *Ibid.* s. 19.

²⁵ *Ibid.* s. 11. Det är sant att en del inom den nya vänstern tolkade arbetsvärdeläran på detta sett, oaktat att Marx i sin kritik av Gotha-programmet angrep denna tolkning och underströk betydelsen av naturresurser som en produktionsfaktor.

Men Lindbeck erkände också att den nya vänstern hade lyft en viktig fråga:²⁶

Det är sålunda hög tid att en dynamisk version av Walras-modellens allmänna jämviktssystem för ekonomisk analys knyts samman med det ekologiska jämviktssystemet för naturen.

Under 1970-talet tappade den nya vänstern successivt initiativet. Marxistiska texter plockades bort från de nationalekonomiska litteraturlistorna. Den "neo-ricardianska" kritiken spelade för en tid en roll i England (Cambridge), i Italien och på några ställen till. Men efter en kraftfull motattack av Frank Hahn som hävdade att:²⁷

... det finns ingen korrekt neo-ricardiansk sats som inte ryms inom en uppsättning satser som kan härledas från (den neoklassiska) ortodoxin.

marginaliserades även denna typ av kritik i den akademiska världen i väst.

Efter Berlinmurens fall och Sovjetunionens kollaps försvann alla socialistiska element från nationalekonomin. Marknadssocialistiska idéer levde vidare en kort period, men en av de ledande ekonomerna för marknadsreformer i Östeuropa skrev år 1992:²⁸

Reformvänner som börjar famla efter marknadssocialism efter Langes linjer har återkommande av bittra erfarenheter i de egna länderna fått lära sig att hoppet som Lange tänkte var en illusion.

Den andra revolutionen: antitesen från nyhögern

Vänsterkritiken av nationalekonomin för att vara för optimistisk ifråga om möjligheten att undvika kriser under kapitalismen hade paradoxalt nog likheter med Hayeks kritik av keynesianismen. När han tog emot Riksbankens pris till Alfred Nobels minne år 1974 sade han:²⁹

Den teori som har väglett penning- och finanspolitiken under de senaste trettio åren, och som jag menar i huvudsak är en skapelse av ... en felaktig uppfattning av det riktiga vetenskapliga tillvägagångssättet, består av antagandet att det finns en enkel och positiv korrelation mellan den totala sysselsättningen och volymen på den aggregerade efterfrågan på varor och tjänster; den leder till tron att vi stadigvarande kan säkerställa full

²⁶ Ibid. s 15.

²⁷ *Equilibrium and Macroeconomics*, 1978 s. 353.

²⁸ János Kornai, *The Socialist System*, Oxford: Clarendon Press 1992, ss. 476-477.

²⁹ Hayeks Nobelprisföreläsning gavs den 11 december 1974; se Nobelstiftelsens hemsida

sysselsättning genom att hålla de totala utläggerna av pengar på en lämplig nivå.

I sin Nobelprisföreläsning ifrågasatte Hayek nationalekonomins grundvalar som utvecklats efter andra världskriget. Hans kritik drabbade makroekonomin hårdast med dess ambition att bygga en teori med hjälp av aggregerade kvantiteter. Men Hayek överskuggades snart av Milton Friedman, som fick priset till Nobels minne två år efter Hayek och snart skulle ses på TV över hela världen, talande om nationalekonomen som en doktor som botar sjuka samhällen. Som Robert Lucas har påpekat sade Friedman i stort sett samma saker i slutet av 1940-talet som han sedan sade i slutet av 1960- och på 1970-talet, men då:³⁰

hade de professionella forum för diskussioner om alternativa monetära institutioner som Friedman riktade sina förslag till ... helt enkelt upphört att existera.

I sitt ordförandetal till *American Economic Association* talade Friedman om de keynesianska idéerna, som då var i nedgång, om hur statsutgifter kunde komma tillrätta med otillräckliga privata investeringar:³¹

Den breda acceptansen för dessa uppfattningar inom den nationalekonomiska professionen betydde att monetaristiska principer i två decennier av alla utom några få reaktionärer ansågs ha blivit obsoleta...

Under de följande årtionden utvecklades antitesen från höger i tre steg: Först kom tron att ekonomiska svängningar berodde på instabil penningmängd och inte – vilket var den gamla doktrinen – på yttre störningar av vinster, investeringar och sparande. Den politiska slutsatsen var att penningpolitiken var viktigare än finanspolitiken som stabiliseringsinstrument. Att bekämpa inflation (med stabil penningmängd) blev nu den ekonomiska politikens främsta mål. Milton Friedman var den mest prominente upphovsmannen till dessa idéer.

Ett andra steg i utvecklingen var idén att finjustering – aktiv stabiliseringspolitik – inte på lång sikt hade någon inverkan på produktionsnivån, innefattande sysselsättning och arbetslöshet. En grundläggande idé var "Lucaskritiken" av den äldre keynesianska modellen: marknadsaktörerna har "rationella förväntningar" och den framtida responsen från politikerna finns med i beräkningarna när de gör sina val. En expansiv politik leder till högre inflation därför att arbetare begär högre löner och arbetsgivarna reagerar med att minska på arbetsstyrkan. På lång sikt är det enda resultatet sålunda högre inflation utan någon sänkning av den "naturliga" arbetslösheten, som definieras som den arbetslöshetsnivå som fordras för att åstadkomma låg och stabil inflation (i en ekonomi med en given struktur).

I det tredje steget gavs politiker och den politiska debatten ett nytt ansikte. Välfärdspolitikens naiva Jesusfigur – som anpassar finans- och penningpolitiken

³⁰ Robert Lukac, *Studies in Business-Cycle Theory*, Basil Blackwell, 1981, s. 251.

³¹ "The Role of Monetary Policy", *American Economic Review* 58:1:1-17, 1968, s.

för att maximera den mänskliga välfärden – ersattes med en egoistisk opportunist som maximerar sin egen välfärd (och chanser att bli omvald). Modeller konstruerades för att visa att politiker systematiskt suboptimerar när de utformar den ekonomiska politiken. Slutsatsen var att politiker bara skulle besluta om ett litet fåtal bestämda regler och lämna maximalt utrymme åt aktörerna på konkurrensutsatta marknader. Den enda stabiliseringspolitiken borde vara penningpolitik syftande till stabil penningmängd och låg inflation.

Redan år 1978 förklarade Robert Lucas och Thomas Sargent en radikalt förändrad situation jämfört med vad Samuelson beskrev 1967:³²

Att (de keynesianska ekonomernas) förutsägelser var helt och hållet felaktiga, och att den doktrin de baserades på var bristfällig i grunden, är nu självklarheter som inte fordrar något skarpsinne i ekonomisk teori.

Under 1980- och 90-talen tog tesen från höger successivt över inom den national-ekonomiska professionen. I land efter land förändrades det ekonomiska systemets institutionella "arkitektur" i enlighet med de nya doktrinerna. Finansmarknaderna och andra tidigare reglerade marknader (exempelvis för bostäder, kommunikationer, energi och telekom) avreglerades. Politikerna övergav finjusteringen genom finanspolitiken och lämnade över penningpolitiken till oberoende centralbanker som styrdes (åtminstone formellt) av apolitiska experter³³ med långa förordnanden under vilka politikerna inte kan byta ut dem, och som är förbjudna att ta emot instruktioner från politiken. Centralbankerna antog mål för penningmängden (till att börja med) eller för inflationen (senare).

Leijonhufvud beskriver situationen runt millennieskiftet:³⁴

... mainstreamekonomerna tror att ekonomin över tid håller sig i en jämviktsbana. Så länge de inte störs av dum politik tar marknaderna hand om alla koordinationsproblem ... Makropolitik betyder inte längre att aktivt styra den aggregerade efterfrågan utan den politiska konsten har blivit att finna sätt att inskränka på regerandet.

I sitt ordförandetal till *American Economic Association* sade Robert Lucas år 2003:³⁵

Makroekonomi uppkom som ett eget fält på 1940-talet, som en del av den intellektuella reaktionen på den stora depressionen. Begreppet refererade då till den samling av kunskap och expertis som vi hoppades skulle förhindra återkomsten av en ekonomisk katastrof. Min tes i denna föreläsning är att makroekonomin i denna ursprungliga betydelse har varit framgångsrik: dess

³² *After Keynesian Economics*, <http://www.bos.frb.org/economic/conf/conf19/conf19d.pdf>

³³ Det tycks mig som om åsiktsskillnaderna om penningpolitiken bland de "opolitiska" experterna i den svenska riksbanken i dag, paradoxalt nog, är något större än våra skillnader i riksdagen och dess finansutskott före den reform som 1998/99 gjorde riksbanken oberoende.

³⁴ Leijonhufvud a.a. ss. 34-35.

³⁵ <http://home.uchicago.edu/~sogrodow/homepage/paddress03.pdf>

centrala uppgift av katastrofprevention har lösts, i alla praktiska meningar, och har i själva verket lösts för flera decennier.

DSGE-syntesen

I början av det nya millenniet utvecklades ”dynamiska stokastiska allmänna jämviktsmodeller” och togs i bruk av centralbankerna – men också vid några akademiska institutioner. De kan sägas ha fem huvuddrag: en explicit beskrivning av individuella preferenser och bestämda mål; framåtblickande handlingsmönster som kännetecknas av rationella förväntningar; knappa resurser och budgetrestriktioner; explicit beskrivning av chocker som kan påverka ekonomin; och slutligen en matematisk formalisering av hela ekonomin. En del DSGE-modeller – som kallas trögpris- eller nykeynesiska modeller – baserades på eftersläpande och ofullständiga pris- och löneanpassningar och kunde därmed inrymma en del element från den gamla keynesianska traditionen.³⁶

År 2006 skrev David Colander:³⁷

... det finns en växande konsensus att en ny syntes har uppnåtts ... som kallas den dynamiska stokastiska allmänna jämviktssyntesen (DSGE) ... tillförlitlig targetering av inflationen har blivit den huvudstrategi som förordas av många makroekonomer på grundval av denna nya syntetiska modell ... vilket man kan se som en återgång till de bredare klassiska frågeställningarna och inledningen till en ”ny” klassisk revolution.

I några modeller tillhandahöll behavioristiska ekonomer en något annorlunda ansats som ersatte ”den rationellt ekonomiska människan” med en mer komplicerad individ.

I Wendy Carlins och David Soskises lärobok från år 2006 sammanfattades situationen:³⁸

Det tjugonde århundrades makroekonomi var ofta scen för intensiva strider mellan förespråkare för fundamentalt olika perspektiv och metodologier. Även om skillnader kvarstår är i den nuvarande perioden mittfåran av konsensus mycket bredare. Det finns en samsyn om att en fullvärdig makroekonomisk modell bör tillåta trögheter för löner och priser, och baseras på mikroagenter vilka har ett optimerande beteende och träffar individuella val som tillfredställer rationella förväntningar.

³⁶ Se Narayana Kocherlakota, ”Modern Macroeconomic Models as Tools for Economic Policy”, *The Region* May 2010 (<http://web.uvice.ca/~kumara/econ501/kocherlakota.pdf>). Ett exempel på en DSGE-modell är RAMSES (the Riksbank Aggregate Macromodel for Studies of the Economy of Sweden); den diskuteras av Adolfson, Laséen, Lindé och Villiani i ”RAMSES: A New General Equilibrium Model for Monetary Policy Analysis”, *Economic Review* 2, Sveriges Riksbank 2007.

³⁷ Colander a.a. s. 67 ff.

³⁸ *Macroeconomics*, Oxford University Press s. 563.

Claudio Borio sammanfattade i fyra satser den före krisen förhärskande uppfattningen inom centralbankerna:³⁹

1. *Prisstabilitet är tillräckligt för makroekonomisk stabilitet*
2. *Det finns en delikat gräns inom stabiliseringspolitiken mellan penningpolitiska och finanspolitiska funktioner*
3. *Den korta räntan är tillräcklig för att kontrollera penningpolitikens effekter på samhällsekonomin*
4. *Om varje centralbank sköter sin egen ekonomi blir den globala penningpolitiska situationen tillfredställande*

Så sent som i augusti år 2008 gav Olivier Blanchard följande optimistiska bild:⁴⁰

Under lång tid efter den makroekonomiska explosionen på 1970-talet såg marknaden ut som ett slagfält. Med tiden, huvudsakligen för att fakta inte försvinner, har emellertid en i stort delad uppfattning om både fluktuationer och metodologi tagit form. Allt är inte bra. Liksom alla revolutioner har också denna ödelagt en del kunskap, och den lider av extremism och flockbeteende. Men inget av detta är dödliga åkommor. Tillståndet för makro är gott.

Den tredje krisen och revolutionen

Krisen under den stora depressionen på 1930-talet ledde till slut till den första neoklassiska syntesen. 1970-tals krisen var den del av den process som ledde till den andra. Den världsomspännande finanskrisen åren 2008-2009 störde inte bara vardagslivet för hundratals miljoner människor runt om i världen, den drabbade också den akademiska nationalekonomin likt en tsunami. De ekonomiska inrättningarna från "den stora moderationens år" jämfördes med Maginotlinjen som skulle försvara Frankrike vid inledningen till andra världskriget.

I den text som nämndes ovan summerade Borio också den intellektuella scenförändringen efter krisen: bilden är nu mer heterogen och i rörelse. Det finns tre områden av samsyn:⁴¹

1. *Låg och stabil inflation är inte en garanti för finansiell och makroekonomisk stabilitet*
2. *Att städa upp bland spillrorna med penningpolitiken är dyrt och räntepolitik räcker inte*
3. *Regleringen och tillsynen av den finansiella sektorn måste gå längre än det mikroaktsamma perspektivet och anta en makroaktsam orientering, med centralbankerna i en central roll*

³⁹ I "Central banking post-crises: What compass for uncharted waters?" *BIS Working Papers* Nr 353, Monetary and Economic Department, Bank for International Settlements, September 2011 ss. 2-3.

⁴⁰ I *The State of Macro* (<http://www.nber.org/papers/w14259.pdf>).

⁴¹ Borio a.a. s. 3.

Enligt Borio finns det också två områden av osämja:

1. *Det finns ingen samsyn om och i så fall hur de penningpolitiska regimerna behöver anpassas för att motverka uppkomsten av finansiella obalanser*
2. *I baksmällan efter den finansiella krisen finns det inte heller någon samsyn om den rätta rollen för penningpolitiken, om den ska drivas med inriktning på räntan eller med balansräkningsorientering*

Detta betyder också att gränslinjen mellan penning- och finanspolitik har blivit otydlig. Eftersom de amerikanska nationalekonomerna under mer än tre decennier har spelat en ledande roll i det internationella ekonomisamfundet, har de där skiljaktiga meningarna om penning- och finanspolitiken efter krisen fått genljud i hela världen. Den aggressionsnivå som nu visats i debatter mellan ledande ekonomer har varit högre än någonsin tidigare. Lyssna på två av dem, först Paul Krugman:⁴²

Lucas säger att Obamaadministrationens stimulansplaner är "kolportör-ekonomi" och hans Chicagokollega John Cochrane säger att de är baserade på tvivelaktiga "sagoberättelser" ... [K]ommentarer från Chicagoekonomerna är produkter från en makroekonomins medeltid i vilken svårvarna kunskaper har glömts bort ... Som jag ser det gick den nationalekonomiska professionen vilse därför att ekonomerna som grupp misstog skönhet, i skepnad av bländande matematik, för sanning ... [D]en avgörande anledningen till professionens misslyckande var begäret efter en allomfattande, intellektuellt elegant ansats som samtidigt gav ekonomerna chansen att briljera med sin matematiska skicklighet.

John Cochrane från Chicago svarade direkt:⁴³

Mest av allt är det ledsamt. Föreställ er för ett ögonblick att det inte handlar om nationalekonomi. Föreställ er att det är en respekterad naturforskare som har blivit populärskribent och gör gällande att allt som någon har gjort inom detta ämne sedan mitten av 1960-talet är fullständigt bortkastad möda. Allt som fyller dess akademiska tidskrifter, allt som lärs ut i dess doktorand-program, presenteras på dess konferenser, sammanfattas i dess läroböcker, och som belönas med alla hyllningar en profession kan uppbåda, inkluderande en mångfald Nobelpris, är fullkomligt fel. I stället anbefaller han en återgång till de eviga sanningarna i en tämligen intrikat bok från 1930-talet, som vår författare fick lära sig under introduktionskurserna i sin grundutbildning. Inom naturvetenskapen kan han vara klimatskeptiker, en som inte tror på AIDS-HIV, en tjurskalle som ifrågasätter kontinentaldriften eller om rökning verkligen är så farligt för dig egentligen.

⁴² "How did economists get it so wrong?", *New York Times Magazine*, 6 september 2009.

⁴³ "How did Paul Krugman get it so wrong?", *Economics*, 11 september 2009.

***"Imperfect knowledge economics"*⁴⁴**

För de flesta ger troligen detta meningsutbyte intrycket av en djup ideologisk och akademisk avgrund. Men enligt två andra betydelsefulla ekonomer, Roman Frydman och Michael Goldberg, representerar både Krugman och Cochrane samma "mekaniska" makroekonomiska paradig:⁴⁵

Det finns en ironi i debatten mellan Krugman och Cochrane. Trots att de nykeynesianska och behavioristiska modeller Krugman förordar är annorlunda i sina specifika antaganden, så är de precis lika mekaniska som Chicagoskolans ortodoxi.

Frydman och Goldberg gör gällande "att det begreppsliga ramverk som bär upp debatten som utlöstes av den globala finanskrisen är grovt inadekvata för förståelsen av vad det var som gick fel med våra ekonomier och vad som bör göras för att reformera dem". Modeller som bygger på hypotesen om rationella förväntningar, som DSGE, förutsätter ett rationellt tillgångsvärdemaximerande beteende. Mot detta kontrasterar modeller av finansbehavioristiska teoretiker i vilka tillgångspriser "drivs av psykologiska faktorer, vilket resulterar i en i stort slumpartad allokering av kapitalet". Men båda slagen av modeller antar att individens val följer förutbestämda "mekaniska regler" och därför saknar båda "rimliga mikrogrundvalar".⁴⁶

Enligt Frydman och Goldberg är mänskliga beslut inte beroende av strikt matematiska förväntningar. De samtida nationalekonomerna har övergivit Keynes, Frank Knights och Friedrich Hayeks djupsinniga insikter, alla tre av dem förstod att "icke-rutinmässig förändring och ofullständig kunskap" är centralt.⁴⁷ Frydman och Goldbergs alternativa ansats – som de kallar "*Imperfect Knowledge Economics*" (IKE) – placerar återigen dessa bortglömda koncept i den ekonomiska analysens centrum. IKE "siktas enbart på kvalitativa förutsägelser ... formaliserande kvalitativa och möjliga regelbundenheter" och "sätter en nationalekonom i stånd att införliva psykologiska faktorer på sätt som är förenliga med marknadsaktörernas rationalitet".⁴⁸

Frydman och Goldberg drar politiska slutsatser beträffande statsinterventioner på finansiella marknader, och skriver att nuvarande reformer som Basel 3 och andra förslag från Europeiska unionen:

⁴⁴ Ett begrepp som kan översättas till *Den ofullständiga kunskapens ekonomi*.

⁴⁵ Roman Frydman & Michael Goldberg, *Beyond Mechanical Markets: Asset Price Swings, Risk, and the Role of the State*, Princeton University Press, 2011, s. 36.

⁴⁶ Ibid. s. 2 ff. Jag är inte säker på att psykologer skulle acceptera definitionen av "psykologiska faktorer" som ledande till "slumpartade" resultat.

⁴⁷ Jag är inte säker på definitionen av "icke-rutinmässig förändring", men jag antar en tsunami i Japan, en frukthandlare i Tunisien som bränner sig själv till döds eller dödandet av Osama bin Laden i Pakistan är typiska exempel.

⁴⁸ Ibid. s. 6 ff.

... främst är fokuserade på att stärka bank- och kreditsystemets motståndskraft. Det kommer att vara till hjälp för att begränsa riskuppbyggnaden ... men erbjuder lite för att angripa en av huvudorsakerna till de finansiella kriserna, nämligen omåttliga uppgångar på centrala tillgångsmarknader.⁴⁹

IKE-inspirerade policy-reformer föreslår att så länge som svängningar i allmänna marknadsindex eller nyckelsektorer håller sig inom riktmärken för rimliga värden, så ska staten begränsa sin inblandning till att sätta och upprätthålla det grundläggande institutionella ramverket för marknadstransaktionerna ... Ett nyckelmärke för våra förslag är insikten att beroende på kunskapens ofullständighet måste policyaktörerna hålla sig till hur de ska kunna genomföra överdriftsdämpande åtgärder över tid.⁵⁰

Frydman och Goldberg föreslår liknande riktmärken för kurserna på de internationella valutamarknaderna:⁵¹

Politiken kan tjäna som en bas för ett nytt Bretton Woods-liknande arrangemang av flytande men kontrollerade valutakurser. Till skillnad från föregångaren skulle det inte tvinga länder att komma överens om en uppsättning bestämda valutarelationer eller försvara ett band runt dessa. En överenskommelse om breda riktmärken för icke-överdrivna värden kan förena många olika uppfattningar om vad som är lämpliga referenspunkter.

Jakten på en ny modell

Thomas Sargent sade i en intervju att kritiken mot modellerna före krisen:⁵²

... är missriktad och speglar en missuppfattning av i vilket syfte dessa modeller konstruerades. De var utformade för att beskriva aggregerade ekonomiska svängningar i normala tider när marknaderna kan föra samman låntagare och långgivare på ett ordnat sätt, inte under finansiella kriser och marknads-sammanbrott.

Men om nationalekonomerna bara kan skapa modeller som visar sig oanvändbara i kristider när politiker och centralbanker verkligen behöver goda råd så kan man ställa frågan om professionen är värd att försörjas med skattepengar.

Det tog 30-40 år efter 1929 års krasch för den första neoklassiska syntesen bli fullt ut etablerad inom nationalekonomin. Efter Bretton Woods systemets kollaps tog det ytterligare 30-40 år för den andra. Enligt Financial Times förutspår Ken Rogoff

⁴⁹ Ibid. s. 5.

⁵⁰ Ibid. s. 223.

⁵¹ Ibid. s. 239 f.

⁵² *The Region* 26 augusti 2010.

nu att det återigen kommer att ta 40 år innan nya ekonomiska modeller – som har införlivat lärdomarna av de nuvarande problemen på de finansiella marknaderna – blir helt accepterade.⁵³

Kommer dessa nya modeller att vara av IKE-typ? Frydman och Goldberg tror uppenbarligen det, även om de är osäkra på hur långt den ekonomiska analysen kan drivas:⁵⁴

Trots att tillämpningen av Imperfect Knowledge Economics på finansiella marknader förefaller lovande är det för tidigt att dra någon slutsats om den allmänna användbarheten för dess ansats i makroekonomisk policymodellering. Om kvalitativa och möjliga regelbundenheter kan konstateras i andra sammanhang än på tillgångsmarknader, så kan IKE:s icke-standardanpassade, sannolikhetsmässiga formalism visa hur de ska införlivas i matematiska modeller och konfronteras med empirisk evidens. Men när revideringar av prognostiserade strategier ... inte karaktäriseras av adekvata kvalitativa och möjliga förhållanden, så kan empiriskt relevanta matematiska modeller för hur marknaderna utvecklas över tid befinna sig utanför den ekonomiska analysens räckvidd. I denna mening representerar IKE gränsen för vad modern makroekonomi och finansiell teori kan leverera. Hur långt och i vilka sammanhang denna gräns kan utsträckas är den kritiskt öppna fråga som ställs i denna bok.

Richard Caballero är också osäker på nationalekonomins framtid som vetenskap. Enligt honom kan problemet stavas ”den föregivna kunskapens syndrom”:⁵⁵

Grundorsaken till det dåliga tillståndet för den makroekonomiska disciplinen är en fundamental spänning inom den akademiska makroekonomin mellan dess studieobjekts enorma komplexitet och den mikroteorilika precision vi eftersträvar. Denna spänning är inte ny. Den gamla institutionella skolan drog slutsatsen att uppgiften var omöjlig och inte värd att formalisera i matematiska termer ... I den moderna makroekonomins kärna slog pendeln över till den andra extremen och den har specialiserat sig i kvantitativ matematisk formalisering av en exakt men irrelevant värld.

Men trots detta svåra problem hoppas Caballero på en framtid för makroekonomi:⁵⁶

Jag önskar att det finns en lösning någonstans i mitten mellan dessa extrempositioner, men det är inte klart vad ”i mitten” betyder på en skala som i ena ändan har ett ramverk som bygger på en språklig diskussion om den riktiga världen och i den andra består av kvantitativ analys av en ”alternativ”

⁵³ ”Es dürfte 40 Jahre dauern, bis neue ökonomische Modelle, die auch die Probleme an den Finanzmärkten berücksichtigen, voll anerkannt sind”, *Financial Times Deutschland* 11 april 2011.

⁵⁴ *Ibid.* s. 256.

⁵⁵ *Macroeconomics After the Crises: Time to Deal with the Pretense-of-Knowledge-Syndrome*, *Journal of Economic Perspectives* 24:4:85-102, 2010, s. 100.

⁵⁶ *Ibid.* s. 101.

värld. Utmaningarna är stora, men makroekonomerna kan inte längre ägna sig åt interna lekar. Alternativet att överlämna allt det viktiga till policyförfattare och informella kommentatorer kan inte vara rätt. Jag har inte svaret. Men jag tror att vad än lösningen visar sig vara så snabbar vi på vår uppslutning kring den, och minskar skadorna vi orsakar under övergången, om vi fokuserar på att reducera omfattningen av vårt föregivna-kunskaps-syndrom.

Även James Morley – i en artikel med den provocerande titeln ”Kejsaren är naken” – förordar en mer ödmjuk attityd inom den nationalekonomiska professionen:⁵⁷

I synnerhet behöver makroekonomer bli mer pluralistiska. De bör använda sig av olika typer av analysmetoder, det kan vara tidsseriemodeller, storskaliga makroekonomiska modeller, DSGE-modeller och mer narrativa ansatser. I slutändan kommer vi att veta att makroekonomins rykte har rehabiliterats när ”modern makroekonomi” inte längre är en etikett för en särskild lära, utan i stället refererar till en samling av faktiska och användbara insikter om hur makroekonomin fungerar i verkligheten och vad som kommer att hända med den i framtiden.

En tredje syntes år 2050?

År 2006 klagade Lars Calmfors tillsammans med två andra nationalekonomer offentligt över allmänhetens skeptiska attityd till nationalekonomin och nationalekonomer, och ställde frågan varför människor utan nationalekonomisk kunskap ibland ifrågasätter ekonomipriset till Alfred Nobels minne.⁵⁸ Calmfors frågade också varför det tycks finnas en folklig respons på kritik av det här slaget och föreslog att en orsak kan vara en bristande förståelse för skillnaden mellan samhälls- och naturvetenskap. Samhället är på många sätt svårare att studera än naturen. Till exempel kan man inte göra kontrollerade experiment på samma sätt, samtidigt som politiker och intressegrupper ofta vinklar analyser till fördel för sina värderingar.

I själva verket svarade Friedrich Hayek på Calmfors frågor redan i sin tidigare nämnda Nobelföreläsning år 1974, då han argumenterade för att det då nyligen inrättade priset var:

... ett viktigt steg i en process genom vilken, i allmänhetens ögon, nationalekonomin har medgivits något av den naturvetenskapens dignitet och prestige ... Det tycks mig som om nationalekonomernas misslyckande att vägleda politiken mer framgångsrikt tätt hänger samman med deras benägenhet att så nära som möjligt imitera de lysande framgångsrika

⁵⁷ *Macro Focus* (Macroeconomic Advisers) 5:2, 24 juni 2010, s. 13 f.

⁵⁸ <http://www.aftonbladet.se/kultur/huvudartikel/article11018039.ab>

naturvetenskapernas metoder – en strävan som inom vårt fält kan leda fullständigt fel.

Hayek kritiserade också återkommande Friedman för hans tro att det var möjligt att definiera meningsfulla mått på penningmängden. Om Hayek hade levt idag gissar jag att han hade varit lika kritisk mot makroekonomins anspråk som han var år 1974:

Erkännandet av de oöverstigligena gränserna för hans vetande borde verkligen lära den som studerar samhället en läxa av ödmjukhet som kan skydda honom från att bli medbrottsling i människans fatala strävan efter att kontrollera samhället – en strävan som inte bara gör honom till tyrann över sina likar, utan som också kan göra honom till ödeläggaren av en civilisation som ingen enskild hjärna har tänkt ut utan som har vuxit fram av miljoner individers fria insatser.

Trots att jag fortfarande hör till en politisk rörelse som befinner sig långt från Hayeks politiska åsikter så är våra uppfattningar om nationalekonomin som vetenskap nära. Jag skulle emellertid uttrycka min kritik något annorlunda: jag är överhuvudtaget skeptisk till idén – inom samhällsvetenskapen i allmänhet och i synnerhet inom nationalekonomin – att man kan utbilda fram en särskild klass av människor som inte bara är expertrådgivare åt politikerna utan också bättre kvalificerade för att fatta vissa politiska beslut därför att allmänheten och deras valda ombud är alltför inskränkta och/eller kortsiktiga i sitt tänkande.

Frydman och Goldberg (s. 37) hävdar att de behavioristiska nationalekonomerna tillämpar en variant av Brechts uttalande (efter den brutala repressionen i Östtyskland år 1953): "Vore det inte enklare att upplösa folket och välja ett nytt i dess ställe?" Men jag tror det är mer relevant att säga att Brechts uttalande används av nationalekonomer som gör gällande att politiker och deras väljare är för kortsiktiga eller för dumma för att ha med ekonomisk politik att göra. Nationalekonomer och samhällsvetare bör lämna den "fatala strävan att kontrollera samhället" (Hayek) till det demokratiska systemet.

Till skillnad från Heckscher och Brisman för ett sekel sedan accepterar de flesta nationalekonomer i dag att begrepp som kapitalism, ekonomisk makt och ekonomiska sedvänjor kan vara användbara för att förstå samhällsekonomin. Och jag tror att alla nationalekonomer jag känner, inklusive mig själv, anser att innovation, produktion, pengar och marknader – eller produktionskrafter och produktionsförhållanden – är fundamentala för förståelsen av den mänskliga historien, beteenden, relationer, politik och samhällsförhållanden i allmänhet. Men på liknande sätt som tiden har gått förbi kavalleriet undrar jag om det inte är dags för en större institutionell reform av det akademiska systemet. Vi behöver mindre av specialisering och mer av integration mellan samhällsvetenskapen och dess moder, humaniora, och dess fader, naturvetenskapen. Då kan vi kanske, i Hegels anda, hoppas att syntesen år 2050 blir – inte historiens slut – utan på en högre och visare nivå än i dag.

Appendix av Ingvar Johansson

Hegel (1770-1831) är en tysk idealistisk filosof som i hög grad bidragit till den process som har gjort det naturligt för moderna människor att tänka i termer av historisk utveckling. Tredelningar spelar en stor roll i hans historiefilosofi. Han ser mänsklighetens historia som historien om ett fritt och överindividuellt medvetandes sökande efter kunskap. I detta sitt sökande kan det sägas börja med att tro på en viss hypotes (en tes), därefter upptäcka att denna hypotes måste vara felaktig, och så börja tro på den konträrt motsatta hypotesen (antitesen). Efter ett tag upptäcker emellertid medvetandet att även antitesen är falsk, men kommer till slutsatsen att både tesen och antitesen måste betraktas som partiella sanningar i ett mer övergripande synsätt: en syntes.

Denna helhet är dock bara utgångspunkten för ännu en kunskapsresa, vilken innehåller en ny treenighet av tes-antites-syntes. Denna andra helhet blir sedan i sin tur utgångspunkten för ytterligare en utvecklingsmässig tredelning. Och så fortsätter det tills detta överindividuella medvetande till slut upptäcker att det bara har blivit medveten om vad det självt egentligen är: en fri, rationell (överindividuell) ande. Det har enbart rört sig från ett mycket enkelt och barnligt medvetande via mer komplexa medvetandeformer till ett fullständigt självmedvetande om sin sanna natur.

Tidigare utgivna rapporter

Anders Nilsson & Örjan Nyström, *Ny strategi för jämlikhet* (sept. 2011)

Anna Johansson, *Obligatorisk valfrihet – Nej tack!* (okt. 2011)

Gösta Esping-Andersen, *Att investera i barn och utjämna livschanser* (nov. 2011)

Sofia Jonsson, *Trafficking i Europa*, (jan. 2012)

Erik Bengtsson, *Varför är fackföreningsrörelsen så svag i USA?* (jan. 2012)

Rapporterna finns att ladda ner kostnadsfritt i pdf-format på:

www.tankeverksamheten.se

Skickar du din e-postadress till redaktionen@tankeverksamheten.se så sätter vi upp dig på vår sändlista och du får utan kostnad kommande rapporter direkt i din e-postlåda.

Ansvarig utgivare: Ann-Sofie Hermansson
www.tankeverksamheten.se
redaktion@tankeverksamheten.se

ISBN 978-91-87077-05-0